

ULUSLARARASI AF ÖRGÜTÜ BASIN AÇIKLAMASI

TÜRKİYE: ONUR YÜRÜYÜŞLERİ'NE YÖNELİK HUKUKSUZ YASAKLAMALARIN CAYDIRICI ETKİSİNE RAĞMEN AKTİVİSTLER MÜCADELEYE DEVAM EDİYOR

Türkiye'de 2024'teki Onur Yürüyüşleri dönemi (Haziran-Temmuz 2024) toplanmalara yönelik yasaklamalar, protestoculara yönelik şiddet ve yetkililerin kamuya açık itibarsızlaştırma söylemleriyle karşılaşarak, benzeri kısıtlamaların uygulandığı geçen yıllardan bu yana değişen bir şey olmadığını gösterdi. Özellikle LGBTİ+ hakları aktivistleri ama aynı zamanda onlarla dayanışma gösterenler, yetkililer tarafından hedef alındı, itibarsızlaştırıldı ve barışçıl toplanma haklarını eksiksiz olarak kullanmaları engellendi. Gözaltına alınan kişi sayısı 2022 ve 2023'e kıyasla daha az olmasına rağmen geçmiş yıllardaki baskıların etkisi, sokaklardaki protestocu sayısının azalmasında önemli bir rol oynadı. Onur Yürüyüşü düzenleyicileri ve katılımcıları hukuksuz yasakların üstesinden gelmek ve keyfi olarak gözaltına alınmaktan korunmak için yaratıcı yollar buldu. LGBTİ+ haklarını savunan dayanışma eylemleri de kayda değer olmakla birlikte sınırlıydı.

2024'teki Onur Yürüyüşleri dönemi öncesinde Uluslararası Af Örgütü hem yerel hem de ulusal yetkilileri, kamuya açık olarak, devlet yetkililerinin uluslararası insan hakları hukukunda belirlenen pozitif yükümlülükleri doğrultusunda, LGBTİ+ hakları aktivistleri ve diğerlerinin barışçıl toplanma hakkına saygı gösterilmesini sağlamakla kalmayıp, Onur Yürüyüşleri'nin kolaylaştırılmasını da sağlamaya çağırıyordu. Türkiye ve diğer ülkelerden, İçişleri Bakanı'na ülke genelindeki Onur Yürüyüşleri'ni koruma ve gerçekleştirilmelerine izin verme çağrısı yapan on binlerce imza toplandı. Ancak Türkiye Onur Yürüyüşleri'ni hukuksuzca yasaklamaya devam etti ve kolluk görevlileri, ifade ve barışçıl toplanma özgürlüğü hakları ile ayrımcılık yasağına aykırı olarak protestoculara karşı gereksiz ve keyfi güç kullandı. Bu açıklama, Türkiye'de 2024'teki Onur Yürüyüşleri döneminde meydana gelen ihlalleri ortaya koymayı amaçlamaktadır.

HUKUKSUZ VE AYRIMCI YASAKLAMA KARARLARI

Uluslararası Af Örgütü, kamuya açık olarak duyurulan etkinlikler öncesinde yedi ilde planlanan Onur Yürüyüşleri'ni gözlemledi.¹ Bu bölümde ayrıntılarıyla açıklandığı üzere, yetkililer, İstanbul (hem Trans Onur Yürüyüşü'nü hem de LGBTİ+ Onur Yürüyüşü'nü), Antalya ve Eskişehir'de yürüyüşlerin gerçekleştirilmesini hukuka aykırı olarak engelledi.

İstanbul Valiliği, İstanbul Trans Onur Yürüyüşü (23 Haziran) ve 22. İstanbul LGBTİ+ Onur Yürüyüşü (30 Haziran) olmak üzere her iki planlanan yürüyüş gününde de Beyoğlu ilçesinde yolları ve metro istasyonlarını kapattı. İstanbul Trans Onur Yürüyüşü'nün yapılacağı açıklanan 23 Haziran'da, Beyoğlu ilçesinde yaya erişimine açık İstiklal Caddesi'ne çıkan tüm ara sokaklar metal bariyerlerle kapatıldı. Yürüyüş günü, trans hakları aktivistlerinin güvenlik kaygıları nedeniyle Trans Onur Yürüyüşü yapılmadı ancak aktivistler küçük gruplar halinde toplandı ve sosyal medyada videolar paylaştı. İki trans hakları aktivisti gözaltına alındı ve aynı gün emniyet müdürlüğünden serbest bırakıldı. 14 Ağustos'ta,

¹ İstanbul (23 ve 30 Haziran), Ankara (12 Haziran), İzmir (29 Haziran), Eskişehir (9 Haziran), Antalya (14 Haziran), Adana (yapılmadı) ve Mersin (yapılmadı) Onur Yürüyüşleri. Uluslararası Af Örgütü gözlemcileri 30 Haziran'daki İstanbul LGBTİ+ Onur Yürüyüşü'nü yerinde takip etti.

İstanbul'da bir savcı, 23 Haziran'da gözaltına alınan iki aktivistin 2911 Sayılı "Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu'na aykırı bir gösteriye katılma" suçundan yargılanmalarını talep etti.² Davanın ilk duruşması 28 Ocak 2025'te görülecek.

22. İstanbul LGBTİ+ Onur Yürüyüşü'nün yapılacağı açıklanan 30 Haziran'da, İstanbul Valiliği'nin internet sitesinde yayımlanan bir basın açıklamasıyla Valiliğin şehrin merkezindeki yolları kapatma kararı duyuruldu. Açıklamada şu ifadeler yer verildi: "Çeşitli illegal grupların, sosyal medya platformlarından yaptığı çağrıyla 30.06.2024 Pazar Günü, Taksim – İstiklal Caddesi bölgesinde izinsiz protesto yürüyüşü ve basın açıklaması çağrısı yapıldığı görülmüştür. Valiliğimizce, bu izinsiz organizasyonun engellenmesi amacıyla bir dizi tedbir kararı alınmıştır."³ Valiliğin basın açıklamasında 'illegal gruplara' yapılan atıfta doğrudan LGBTİ+ Onur Yürüyüşü'nden söz edilmese de yürüyüş LGBTİ+ hakları grupları tarafından duyurulmuştu ve basın açıklamasının LGBTİ+ hakları gruplarından 'illegal' olarak bahsettiği anlaşılıyordu. Uluslararası Af Örgütü bu nedenle 'illegal gruplar' ifadesinin ayrımcı ve temelsiz olduğu, LGBTİ+ hakları örgütleri ve aktivistlerini kriminalize etmeyi ve yaftalamayı amaçladığı kanaatinde. Karar, yasaklamayı haklı gösterecek bir kanıt sunmadığı gibi, yürüyüşün engellenmesi için alınan sözde tedbirlerin yasal dayanağını da açıklamamaktadır.

30 Haziran'da yüzlerce LGBTİ+ hakları aktivisti ve müttefikleri şehrin farklı bir bölgesinde, Kadıköy ilçesinde toplandı ve Bağdat Caddesi'nde kısa da olsa bir yürüyüş gerçekleştirdi. Yürüyüşe katılanlar hızla toplandı ve kolluk görevlileri bölgeye ulaşıp yürüyüşün yapılmasına engel olmadan önce yürüyüşü sonlandırdı. Protesto bittikten sonra, üç çocuğun da aralarında bulunduğu 11 kişi ara sokaklarda gözaltına alınarak emniyete götürüldü. Emniyet müdürlüğünde ifade verdikten sonra akşam saatlerinde serbest bırakıldılar.

Antalya'da yetkililer, 1-15 Temmuz tarihleri arasında tüm LGBTİ+ etkinliklerini yasaklayan bir karar çıkardı. "Topluluklar, platformlar ve çeşitli STK'lar ya da münferit olarak düzenlenmesi muhtemel 'Sözde- Antalya 10. Onur Ayı' etkinlikleri adı altında düzenlenmek istenilen tüm eylem/etkinliklerin (yürüyüş, basın açıklaması, açlık grevi, oturma eylemi, stant/çadır kurma, herhangi bir amaç doğrultusunda toplanma ile piknik vb.)" 15 gün süreyle yasaklandığını duyuran karar 1 Temmuz'da Antalya Valiliği'nin internet sitesinde yayımlandı fakat aynı gün siteden kaldırıldı.⁴ Yasaklama kararı, 2911 sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu'nun 17. Maddesi ile 5442 sayılı İl İdaresi Kanunu'nun 11. Maddesine dayandırıldı. Her iki madde de valilik ve kaymakamlıklara toplantı ve gösteri yürüyüşlerini, "milli güvenlik, genel sağlık ve genel ahlakın veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması amacıyla bir ay süreyle erteleme veya suç işleneceğine dair açık ve yakın tehlike mevcut olması halinde doğrudan yasaklama yetkisi" vermektedir.⁵ Uluslararası Af Örgütü, bu gibi gerekçelerle tüm Onur Yürüyüşü etkinliklerine 15 gün süreyle getirilen yasağın aşırı geniş ve haklı sebepten yoksun olduğunu değerlendirmektedir. Antalya Valiliği'nin kararı, Türkiye yetkililerinin hem yerel hem de uluslararası insan hakları hukukunda güvence altına alınan barışçıl toplanma özgürlüğü hakkının kullanılmasını sağlama yükümlülüğünün ihlalidir.

Antalya Onur Yürüyüşü'nün yapılması planlanan 14 Temmuz'da polis, yasağa rağmen toplanan, üçü avukat dört kişiyi gözaltına aldı ve ilerleyen saatlerde serbest bıraktı. 12 Ağustos'ta, gözaltına alınan dört kişi hakkında 2911 Sayılı Kanun uyarınca "kanuna aykırı gösteri düzenlemek, yönlendirmek ve

² İstanbul Cumhuriyet Başsavcılığı, İddianame, 14 Ağustos 2024. Uluslararası Af Örgütü iddianameyi inceledi.

³ İstanbul Valiliği, Basın Açıklaması, 30 Haziran 2024, <http://www.istanbul.gov.tr/basin-aciklamasi-202447>.

⁴ Kaos GL, Antalya Valiliği'nden Onur Ayı etkinliklerine yasak kararı!, 3 Temmuz 2024, <https://kaosgl.org/haber/antalya-valiligi-nden-onur-ayi-etkinliklerine-yasak-karari>.

⁵ 5442 Sayılı İl İdaresi Kanunu, Madde 11, <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.3.5442.pdf>

katılmak” suçlamasıyla iddianame hazırlandı.⁶ Davanın ilk duruşması 10 Nisan 2025 tarihinde Antalya 23. Asliye Ceza Mahkemesi’nde görülecek.

Eskişehir’de 9 Haziran’daki Onur Yürüyüşü, fiili valilik yasağıyla karşılaştı ancak Valiliğin internet sitesinde resmi bir karar yayımlanmadı ve yürüyüş günü düzenleyicilere tebliğ edilmedi. Aktivistler şehir merkezindeki Ulus Meydanı’nda toplandıktan sonra çevik kuvvet polisleri kalkanlarla barikat kurdu. Megafonla yapılan duyuruda polis, alanın Eskişehir Valiliği tarafından belirlenen toplantı ve gösteri yürüyüşleri alanlarından biri olmadığını, bu nedenle yapılmak istenen etkinliğin 2911 Sayılı Kanun’a aykırı olduğunu belirtti.⁷ Yürüyüş başlamadan önce polis 10 kişiyi güç kullanarak gözaltına aldı ve ilerleyen saatlerde serbest bıraktı. Protestocular yasaklama kararını görmek istedi ancak herhangi bir karar gösterilmedi. 21 Ağustos’ta, gözaltına alınan 10 protestocu hakkında 2911 Sayılı Kanun kapsamında “kanuna aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşlerine katılmak” ve “ihtara rağmen dağılmamak” suçlarından iddianame hazırlandı.⁸ Davanın ilk duruşması 18 Şubat 2025’te görülecek.

İstanbul, Antalya ve Eskişehir’deki Onur Yürüyüşleri’nde toplam 27 kişi gözaltına alındı. Tümü aynı gün serbest bırakıldı; beş kişi hakkında mahkeme kararıyla yurtdışına çıkış yasağı ve emniyet müdürlüğünde imza atmayı içeren adli kontrol tedbirleri getirildi.

ONUR HAFTASI VE İLGİLİ LGBTİ+ ETKİNLİKLERİNİ ETKİLEYEN YASAKLAR

Onur Yürüyüşleri ile birlikte diğer Onur Haftası etkinlikleri de yasaklamalarla karşılaştı ve gerçekleştirilmeleri engellendi. İstanbul’da, 26 Haziran’da Kadıköy ilçesinde kapalı bir mekanda yapılması planlanan Hot Queer Day etkinliği, kaymakamlık tarafından “gerçekleşmesi esnasında toplumda infial uyandıracak, milli, vicdani ve insani değerlere dokunacak, toplumsal iç barışı tehdit edebileceğinden ve etkinlikleri gerçekleştirecek grup/şahıslar ile vatandaşlarımız arasında sözlü ve fiziksel provokatif amaçlı olayların olabileceği dikkate alındığında kamu düzeninin sağlanması, suç işlenmesinin önlenmesi ile başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması”⁹ amacıyla yasaklandı.

28 Haziran’da İstanbul-Şişli ilçesindeki Maçka Parkı’nda yapılması planlanan Parkta Pilates etkinliği de Şişli İlçe Emniyet Müdürlüğü’nün talebi üzerine kaymakamlık tarafından yasaklandı. 28 Haziran 2024 tarihli talepte, “sanal devriyeleri de içeren açık kaynaklı aramalar yoluyla elde edilen bilgiler, sözde LGBTİ+ Onur Yürüyüşü etkinlikleri kapsamında ilçe sınırları içerisinde ‘Maçka Parkı’nda pilates yapıyoruz’ gibi çeşitli etkinliklere ilişkin çağrılar olduğu yönündedir” ifadeleri kullanıldı.¹⁰ Hot Queer Day etkinliğini yasaklama kararında olduğu gibi, emniyet müdürlüğünün talep yazısı da temelsiz gerekçelere dayanmakta ve kaymakamlıktan Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu’nun 17. ve 22. Maddeleri ile İl İdaresi Kanunu’nun 32/ç Maddesi uyarınca etkinliğin yasaklanmasını talep etmektedir. İlçe kaymakamlığının imzası, ‘uygun görülmiştir’ ifadesiyle beraber talep yazısında görülmektedir. LGBTİ+ etkinliklerine yönelik bu yasak, Ocak 2024’te İstanbul Bölge İdare Mahkemesi’nin, 2021 İstanbul LGBTİ+ Onur Haftası kapsamında Maçka Parkı’nda düzenlenmek istenen benzer bir pikniğe yönelik yasaklama kararını iptal etmesine rağmen getirildi. Kararın iptaliyle sonuçlanan dava, LGBTİ+ hakları alanında çalışan Sosyal Politika, Cinsiyet Kimliği ve Cinsel Yönelim Çalışmaları Derneği (SPoD) tarafından açılmıştı.¹¹

⁶ Antalya Cumhuriyet Başsavcılığı, İddianame, 12 Ağustos 2024. Uluslararası Af Örgütü iddianameyi inceledi.

⁷ Gazete Duvar, Eskişehir’de Onur Haftası yürüyüşüne polis müdahalesi: 10 kişi gözaltına alındı, 10 Haziran 2024, <https://www.youtube.com/watch?v=KyefuZbVcjo>.

⁸ Eskişehir Cumhuriyet Başsavcılığı, İddianame, 21 Ağustos 2024. Uluslararası Af Örgütü iddianameyi inceledi.

⁹ Kadıköy Kaymakamlığı, Tebliğat, 26 Haziran 2024. Uluslararası Af Örgütü belgeyi inceledi.

¹⁰ Şişli İlçe Emniyet Müdürlüğü’nün Şişli Kaymakamlığı’na sunduğu talep yazısı, Konu: Yasaklama Kararı, 28 Haziran 2024. Uluslararası Af Örgütü belgeyi inceledi.

¹¹ SPoD, “SPoD ve İstanbul LGBTİ+ Onur Haftası, 2021 Maçka Parkı Yasağına Dair Davayı Kazandı!”, 11 Ocak 2024, <https://spod.org.tr/spod-ve-istanbul-lgbti-onur-haftasi-2021-macka-parki-yasagina-dair-davayi-kazandi/>.

10. Trans Onur Haftası Sergi Kolektifi'nin düzenlediği *Dön-Dün Bak: Türkiye'de Trans Hareketinin Tarihi* isimli sergi, Beyoğlu Kaymakamlığı tarafından yasaklandı.¹² 26 Haziran'da açılan ve 27 Temmuz'a kadar ziyarete açık olması planlanan sergiye ev sahipliği yapan Depo, 11 Temmuz'da gönderilen tebligatla sergiyi derhal kapatmak zorunda bırakıldı. Depo, yasaklama kararına karşı yasal itirazda bulundu.

YASAKLARIN UYGULANMASI

Uluslararası insan hakları hukuku uyarınca,¹³ kolluk kuvvetleri protestolara saygı göstermek, protestoları korumak ve kolaylaştırmakla görevlidir.¹⁴ Gerçek anlamıyla kolaylaştırma, gereksiz müdahaleden kaçınma yükümlülüğünün yanı sıra katılımcıların amaçladıkları gibi protesto etmesini kolaylaştırmak ve desteklemek de dahil olmak üzere barışçıl toplanma haklarının etkin kullanımını sağlayacak tedbirleri almayı kapsar.¹⁵

KENTİN BÜYÜK BİR KISIMINDA HERKESİN DOLAŞIM ÖZGÜRLÜĞÜNÜ ETKİLEYECEK ŞEKİLDE ULAŞIM SİSTEMLERİNİN KAPATILMASI

Yetkililer, İstanbul'da LGBTİ+ hakları aktivistleri ve müttefiklerinin barışçıl toplanma haklarını kullanmalarını engelleyen tedbirlere başvurdu. Geniş çaplı yol kapatmaları, yoğun bir bölge olan Taksim Meydanı ve çevresine ulaşmak isteyen herkesi etkiledi.

Metro İstanbul (İstanbul'daki metro, tramvay, füniküler ve teleferik hatlarını işleten iştirak şirketi) X hesabından, İstanbul Trans ve LGBTİ+ Onur Yürüyüşleri'nin yapılması planlanan 23 ve 30 Haziran tarihlerinde, İstanbul Valiliği'nin kararı doğrultusunda Taksim ve Şişhane metro istasyonları ile Taksim-Şişhane füniküler hattının kapatılacağını duyurdu.¹⁶ Valilik, İstanbul LGBTİ+ Onur Yürüyüşü için önemli yerler olan kamusal alanlara erişimi kısıtlayan basın açıklamasında, Taksim Meydanı, İstiklal Caddesi, Gezi Parkı ve İstiklal Caddesi'ne çıkan ara sokaklar arasındaki bölgenin kapatılması dahil "bu izinsiz organizasyonun engellenmesi amacıyla bir dizi tedbir kararı" alındığını duyurdu. Ayrıca, Taksim Meydanı ve çevresinde toplam dokuz ana güzergahın sabah saat 08.00'den itibaren trafiğe kapatılacağı açıklandı. Barışçıl protestoların yapılacağı günlerde getirilen ulaşım kısıtlamaları, protestocuların barışçıl toplanma hakkının yanı sıra protestocuların ve başkalarının bu bölgelere erişim hakkını da ihlal edebilir. Bu ayrımcı uygulamanın dolaylı ve ilave bir etkisi olarak, Taksim ve çevresinin ulaşımına kapatılması, bu popüler alışveriş ve turizm bölgesine ulaşmak için toplu taşıma araçlarını kullanan herkesi orantısız etkilemektedir.

Yetkililer, protestoların zamanı, yeri ve şekliyle ilgili tüm kısıtlamaların vaka bazında değerlendirilmesini ve katılımcıların hedef kitlelerinin görebileceği ve duyabileceği şekilde veya amaçları açısından önem taşıyan yerlerde toplanabilmesini sağlamalıdır.

POLİSİN AŞIRI GÜÇ KULLANIMI

9 Haziran'da, hakkında resmi bir yasaklama kararı olmayan **Eskişehir** Onur Yürüyüşü için toplanan aktivistler gözaltına alındı ve polisin aşırı güç kullanımına maruz kaldı. Protestoculardan dağılmalarını

¹² Depo, X paylaşımı, 11 Temmuz 2024, https://x.com/depo_istanbul/status/1811405302115250608.

¹³ Barışçıl toplanma özgürlüğü hakkı, Uluslararası Medeni ve Siyasal Haklar Sözleşmesi (ICCPR) ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS) de dahil, Türkiye'nin taraf olduğu belli başlı insan hakları sözleşmeleri ile güvence altına alınmıştır.

¹⁴ Barışçıl toplanma ve örgütlenme özgürlüğü haklarına ilişkin BM Özel Raportörü, Rapor: Kolluk Görevlilerinin Barışçıl Protestolar Bağlamında İnsan Haklarını Geliştirmeleri ve Korumalarına Yönelik Örnek Protokol, 31 Ocak 2024, BM Belge No: A/HRC/55/60, para 68.

¹⁵ Uluslararası Af Örgütü, *Yetersiz koruma, aşırı kısıtlama: Avrupa'da 21 ülkede protesto hakkının durumu*, 8 Temmuz 2024, <https://www.amnesty.org/en/documents/eur01/8199/2024/en/>, s.27 ve 104.

¹⁶ Metro İstanbul, X paylaşımı, 22 Haziran 2024, <https://x.com/metroistanbul/status/1804544974505058799> ve Metro İstanbul, X paylaşımı, 30 Haziran 2024, <https://x.com/metroistanbul/status/1807270816230338940>.

isteyen polis anonsundan kısa bir süre sonra, çevik kuvvet polisleri önce toplanan aktivistleri ablukaya aldı, ardından onları itip çekiştirerek, başlarını yere doğru bastırarak ve kollarını arkadan sertçe kavrayarak gözaltına almaya başladı. Bir gazetecinin paylaştığı video görüntüleri, polis memurlarının protestoculara son derece sert davrandığını, kollarını arkalarından sıkıca büküğünü ve bir aktivistin boynundan tuttuğunu gösteriyor.¹⁷

Kolluk görevlilerinin aşırı güç kullanımı, Uluslararası Medeni ve Siyasal Haklar Sözleşmesi (ICCPR), İşkence ve Diğer Zalimane, İnsanlık Dışı ve Alçaltıcı Muamele ve Cezaya Karşı Sözleşme (CAT) ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS) kapsamında güvence altına alınan barışçıl toplanma özgürlüğü hakkını ihlal etmekle kalmaz, ayrıca yaşam, kişi özgürlüğü ve güvenliği ve işkence ve diğer türde kötü muameleye maruz bırakılmama haklarının da ihlalini oluşturabilir.

YAKLAŞIK ON YILDIR SÜREGELEN KISITLAMALARIN CAYDIRICI ETKİSİ

Türkiye’de LGBTİ+ hareketi dirençli olmaya ve mücadele etmeye devam ediyor. Ancak neredeyse on yıldır süregelen genel yasaklar, polisin yasaklara meydan okuyanlara yönelik aşırı güç kullanımı, keyfi gözaltılar ve suistimale dayalı kovuşturmalardan sonra artık daha az kişi sokaklara çıkıyor. 2022 ve 2023 yıllarında çok sayıda kişinin gözaltına alınması, bu yılki Onur Yürüyüşleri’ne katılım düzeyini de olumsuz etkiledi.¹⁸

Gittikçe daha düşmanca ve ayrımcı bir hâl alan kamusal söylemler de LGBTİ+ hakları aktivistlerinin fiziksel güvenliklerinden endişe ettiği bir ortam yarattı.¹⁹ Önde gelen birçok aktivist, Uluslararası Af Örgütü’ne gündelik yaşamlarını etkileyen sistematik polis tacizi, tehditler ve gözetimi bildirmektedir. Uluslararası Af Örgütü’ne konuşan bir trans hakları aktivisti şunları söyledi: “Polis iki yıldır beni hedef gösterdiği için tehdit telefonları alıyorum. Videolarım paylaşıldı ve özellikle hedef gösterildim. Son bir buçuk aydır evden çıkmaya korkuyorum; işe gidemediğim için işimden oldum. Bu yüzden de kiramı ödeyemedim. Tüm hayatımı etkiledi.”²⁰

Kisitlemeler, yetkililer tarafından gözetim altında tutulduğundan kuşkulanan ve endişe eden aktivistler arasındaki bilgi paylaşımını da etkileyerek, Onur Yürüyüşleri öncesinde ancak sınırlı bilgilerin paylaşılmasına yol açtı. Birçok aktivist, Uluslararası Af Örgütü’ne, bu durumun örgütlenme ve harekete geçme becerilerini son derece olumsuz etkilediğini belirtti.²¹

KATILIM AZALDI, YÜRÜYÜŞLER İPTAL EDİLDİ

Yetkililer ve kolluk görevlileri tarafından yaklaşık on yıldır sürdürülen yasaklar, toplu gözaltılar, yargılamalar, aşırı güç kullanımı ve ayrımcılık nedeniyle²² bu yıl Ankara, Eskişehir, İstanbul, İzmir ve Antalya’da Onur Yürüyüşleri’ne katılım önceki yıllara göre daha azdı. Mersin ve Adana’da duyurulan yürüyüşler, katılımcıların güvenliğini tehlikeye atmamak için yapılmadı.

Adana’dan bir LGBTİ+ hakları aktivisti, Uluslararası Af Örgütü’ne, geçen yıl yapılmak istenen Onur Yürüyüşleri sırasındaki keyfi gözaltıların ve polis şiddetinin Adana’da caydırıcı bir etki yarattığını, aktivistlerin emniyetlerinden ve güvenliklerinden endişe duyar hâle geldiğini söyledi. Bu nedenle

¹⁷ Gazete Duvar, “Eskişehir’de Onur Haftası yürüyüşüne polis müdahalesi: 10 kişi gözaltına alındı”, (daha önce alıntılanmıştır).

¹⁸ 2023 yılının Onur Yürüyüşleri döneminde ülke genelinde en az 224 kişi keyfi olarak gözaltına alındı. 2022’de, LGBTİ+ hakları örgütleri ülke genelinde en az 10 Onur Yürüyüşü etkinliğinin yasaklandığını belgeledi ve Onur Yürüyüşleri döneminde 530’dan fazla kişi gözaltına alındı. Ayrıntılı bilgi için bkz. Uluslararası Af Örgütü, Türkiye: 2023’teki Onur Yürüyüşleri Ayrımcı Kisitlemeler ve Protestoculara Yönelik Hak İhlalleri Ortamında Yapıldı, 17 Mayıs 2024, <https://www.amnesty.org.tr/icerik/turkiye-onur-yuruyusu-protestocularina-karsi-ayrimci-kisitlemeler-ve-siddet-tekrarlanmamali>

¹⁹ 2023’teki Onur Yürüyüşleri Ayrımcı Kisitlemeler ve Protestoculara Yönelik Hak İhlalleri Ortamında Yapıldı, 17 Mayıs 2024 (daha önce alıntılanmıştır).

²⁰ Bir trans hakları aktivistiyle yapılan telefon görüşmesi, 12 Ağustos 2024.

²¹ İstanbul’daki LGBTİ+ hakları aktivistleriyle yapılan çevrimiçi toplantı, 16 Nisan 2024.

²² 2023’teki Onur Yürüyüşleri Ayrımcı Kisitlemeler ve Protestoculara Yönelik Hak İhlalleri Ortamında Yapıldı, 17 Mayıs 2024 (daha önce alıntılanmıştır).

aktivistler bu yıl, Onur Yürüyüşü veya kamuya açık herhangi bir Onur Haftası etkinliği düzenlememeye karar verdi.²³

Önceki yıllarda Mersin'deki aktivistler, yasaklama kararları ve polisin güç kullanımına rağmen Onur Yürüyüşleri'ni gerçekleştirmenin yeni ve yaratıcı yollarını buldu. 2023'te yetkililer, düzenleyicilerin kamuya açık olarak duyurdukları tarihlerde Onur Yürüyüşleri'ni ve etkinlerini yasaklamıştı. Buna karşılık düzenleyiciler, Onur Yürüyüşü etkinliklerini duyurulan tarihten bir ay önce gerçekleştirerek yasakları atlattı. Bu yıl, Mersin'den bir LGBTİ+ hakları aktivisti, Uluslararası Af Örgütü'ne, LGBTİ+ hakları aktivistlerinin güvenlik kaygıları nedeniyle yalnızca Onur Haftası etkinlikleri düzenlemeye karar verdiğini ve yürüyüşü iptal ettiğini aktardı.²⁴

LGBTİ+'LARIN DİRENCİ VE YARATICI GİRİŞİMLERİ

Uluslararası Af Örgütü'nün bu açıklamada belgelediği tüm ihlallere ve yetkililerin hukuksuz kısıtlamalarının oluşturduğu şiddetli, düşmanca ve ayrımcı ortamın caydırıcı etkisine rağmen, LGBTİ+ hakları aktivistleri barışçıl toplanma haklarını kullanmanın ve tüm haklarını geri kazanmak için elzem gördükleri, kamusal alandaki görünürlüklerini sürdürmenin alternatif ve yaratıcı yollarını aramaya devam ediyor.

Geçen yıl Adana, Eskişehir, İstanbul ve İzmir'de barışçıl protestocular Onur Yürüyüşü için toplanmalarından kısa bir süre sonra veya bazı vakalarda yürüyüşün sona ermesinin ardından keyfi olarak gözaltına alındı. Uluslararası Af Örgütü, 2023 yılı Onur Yürüyüşleri döneminde kolluk görevlilerinin, protestocuların barışçıl toplanma ve işkence ve diğer türde kötü muameleye maruz bırakılmama haklarını ihlal ederek aşırı ve gereksiz güç kullandığını belgeledi.²⁵ Bu yıl, yürüyüşleri düzenleyenler, tüm katılımcıların güvenliğini ve emniyetini sağlamak için ek tedbirler almak zorunda kaldı.

İstanbul Trans Onur Yürüyüşü'nün yapılacağı açıklanan 23 Haziran'da, trans hakları aktivistleri kamuya açık olarak duyurmadan İstanbul'daki birçok farklı semtte küçük gruplar halinde toplandı ve sonradan sosyal medyada videolar paylaştı.²⁶ Şehrin farklı bölgelerinde trans hakları bayrakları açıldı.²⁷ 30 Haziran'da, İstanbul LGBTİ+ Onur Yürüyüşü önceki yıllardan farklı olarak geçmişte devamlı protestoların yapıldığı simgesel bir yer olan Taksim bölgesinde değil, şehrin başka bir noktasında gerçekleştirildi. Onur Yürüyüşü düzenleyicileri, yürüyüşün zamanı ve yerini önceden açıklamadı. İzmir Onur Yürüyüşü açıklanan tarihten bir gün önce şehrin başka bir bölgesinde yapıldı. Ülke genelinde Onur Haftası etkinliklerinin çoğu kamuya açık olarak sosyal medyadan duyuruldu; ancak düzenleyiciler, katılımcıların güvenliğini korumak için tam konum bilgisi vermedi.

TÜRKİYE YETKİLİLERİNE TAVSİYELER

Türkiye yetkilileri;

- LGBTİ+'ların, Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın 34. Maddesi,²⁸ Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 11. Maddesi ve Uluslararası Medeni ve Siyasal Haklar Sözleşmesi'nin 21.

²³ LGBTİ+ hakları aktivistleriyle yapılan telefon görüşmesi, 3 Eylül 2024.

²⁴ LGBTİ+ hakları aktivistleriyle yapılan telefon görüşmesi, 12 Eylül 2024.

²⁵ 2023'teki Onur Yürüyüşleri Ayrımcı Kısıtlamalar ve Protestoculara Yönelik Hak İhlalleri Ortamında Yapıldı, 17 Mayıs 2024 (daha önce alıntılanmıştır).

²⁶ transprideistanbul, Instagram paylaşımı, 23 Haziran 2024, <https://www.instagram.com/p/C8jhlDA9tA/>, <https://www.instagram.com/p/C8jm5-hoFJn/> ve <https://www.instagram.com/p/C8jbK3jAa7U/>.

²⁷ transprideistanbul, Instagram paylaşımı, 23 Haziran 2024, https://www.instagram.com/p/C8joNoXlbrw/?img_index=1 ve <https://www.instagram.com/p/C8jjs4xo0yi/>.

²⁸ Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=2709&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5>.

Maddesi uyarınca korunan barışçıl toplanma hakkına saygı göstermeli, bu hakkı korumalı ve kullanımını kolaylaştırmalıdır.

- LGBTİ+'ların barışçıl toplanma özgürlüğü, kişi hürriyeti ve güvenliği ve ayrımcılığa maruz bırakılmama haklarına yönelik ihlallere son vermeli ve LGBTİ+'lar dahil herkesin ayrımcılık olmadan barışçıl toplanma haklarından yararlanabilmelerini, barışçıl toplanmalar düzenlemek ve bunlara katılmak için yeterli koruma sağlamayı da içerir şekilde güvence altına almalıdır.
- Yetkililere bildirilmeyen veya başka bir şekilde yetkililer tarafından "kanuna aykırı" olarak değerlendirilen barışçıl protestolara katılımı suç sayan hükümler de dahil olmak üzere, barışçıl toplanma hakkına ilişkin uluslararası insan hakları hukuku ve standartlarıyla bağdaşmayan tüm yerel hükümleri kaldırmalıdır.
- Tüm kamusal alanların barışçıl toplanmalara açık olmasını ve katılımcıların toplanmaları hedef kitlelerinin görebileceği ve duyabileceği şekilde gerçekleştirebilmesini sağlamalıdır.

İçişleri Bakanlığı;

- Barışçıl toplanmalara genel veya fiili yasaklar getirmekten, bu yasaklar barışçıl toplanma hakkına yönelik orantısız kısıtlamalar olduğu ve LGBTİ+'lar üzerinde ayrımcı etki yaratabileceği için kaçınılmalı ve barışçıl toplanma özgürlüğü hakkını engellemek veya kısıtlamak yerine bu hakkın kullanımı konusunda kolaylaştırıcı bir yaklaşım benimsemelidir. Barışçıl toplanma hakkına yönelik tüm kısıtlamalar, katılımcıların davranışları ve söz konusu toplanmayla ilgili vaka bazlı bir değerlendirmeye dayanmalıdır.
- Kolluk görevlilerinin güç kullanımının yasaya uygunluk, gereklilik, orantılılık, ihtiyat ve ayrımcılık yasağı temel ilkelerine riayet etmesini sağlamalıdır.
- İç hukukta kanuna aykırı olarak değerlendirilenler dahil olmak üzere barışçıl toplanmaların dağıtılmamasını sağlamalıdır. Kolluk görevlileri kamusal bir toplantıyı ancak toplantı barışçıl niteliğini yitirdiğinde, örneğin toplananlar arasında şiddet gözle görülür ölçüde yaygın olduğunda veya yakın bir ciddi şiddet tehdidinin, hedefi belli gözaltılar gibi daha orantılı tedbirlerle makul şekilde bertaraf edilemeyeceğini gösteren açık kanıtların varlığı halinde dağıtabilir. Bu türden durumlarda kolluk görevlilerinin güç kullanımı, yaygın şiddetin veya yakın bir ciddi şiddet tehdidinin ortadan kaldırılması için mutlak surette gerekli ve orantılı olmalıdır.
- Kolluk görevlilerinin bir toplanma öncesinde, sırasında veya sonrasında keyfi gözaltı ve alıkoyma uygulamalarından kaçınmasını sağlamalıdır. Gözaltıların yalnızca suç işleneceği yönünde makul bir şüphe veya tehdit varsa gerçekleştirilmesini sağlamalıdır. Barışçıl LGBTİ+ protestocuların yalnızca insan haklarını kullandıkları için ve/veya cinsel yönelim ve/veya cinsiyet kimliğine dayalı olarak gözaltına alınmaları ve alıkonulmaları keyfi gözaltı ve alıkoyma kapsamına girer. Bu şekilde alıkonulan protestocular varsa, derhal ve koşulsuz serbest bırakılmalıdırlar.
- Kolluk görevlilerinin ablukaya alma tekniğine yalnızca belirli protestocuların sebep olduğu fiili şiddet veya yakın tehlikenin ortadan kaldırılması için gerekli ve orantılı olduğunda başvurmasını sağlamalıdır. Polis ablukasının gelişigüzel ve cezalandırıcı bir biçimde kullanılması barışçıl toplanma ve dolaşım özgürlüğü haklarını ihlal eder ve kişi hürriyeti ve güvenliği hakkını ihlal edebilir.